

Roi Soleil, král Slunce, strážce velkoleposti Francie, syn krále Ludvíka XIII. a jeho královské manželky Anny Marie Mauricie – Anny Rakouské (a možná zrozený z přátelství Anny s papežským vyslancem Mazarinem), se narodil v roce 1638, 5. září na zámku v Saint-Germain-en-Laye. Narozeným synem, tak dlouho očekávaným, byl dauphin Ludvík. Byl přijat s velkým nadšením a ovacemi, označen „Darem Božím“. Po smrti krále Ludvíka XIII. se stává nástupníkem, králem Ludvíkem XIV. Pro jeho nezletilost přebírá regentství matka

ZAHRADY KRÁLE SLUNCE

Anna Rakouská a její blízký, Mazarin, přebírá moc. Král byl od prvopočátku vychováván k vědomí, že se stane osobou, v níž bude soustředěna královská moc, udělená mu samotným Bohem, že v něm bude soustředěna veškerá autorita církevní i světská. K tomu ho vedla jak královna matka, tak Mazarin. Ten měl na Ludvíka největší vliv a dlužno říci, že vše dobré, veškeré schopnosti, úsilí a pílí měl právě od něho. Tak začíná vyrůstat snad největší osobnost Francie, kterou zveleboval až do své smrti v roce 1715. Ve své době byl vládcem nejslavnějšího státu v Evropě. I když za jeho vlády trpěl lid hladem, stát zbankrotoval, byl vojensky poražen, vždy jako vůdce rodu Bourbonů pozvedá slávu Francie z popela, buduje neobyčejné věci, samozřejmě i pro svou slávu „božské osobnosti“. Byl až úzkostlivě zdvořilý, rozkazovačný, prostopášnický, se slabostí pro něžné pohlaví. Strídá manželky a hlavně milenky, organizuje vojenská tažení, staví se do podoby umělce, spisovatele, herce. Je mecenášem sochařů a architektů. Upravuje královská sídla pro svůj dvůr, protože Paříž nebyla jeho favoritkou. Věnuje se více Fontainebleau, Saint-Germain, Chantilly, Chambord, Vaux-le-Vicomte. Nakonec nejvíce Versailles; později přece jen pařížským Tuileriím a Louvru. Má velmi blízko k přírodě. Možno říci, že se snaží být tvůrcem nebo alespoň spolutvůrcem palácových zahrad. V mnohých z nich pracuje jako zahradník. Na zámku v Marly, kam se většinou uchýloval do klidu v ústraní, se staral o park a zahrady, o vysazování květin, stromů a keřů, což rád a s chutí předváděl hostům. K uskutečnění svých snů o rajských zahradách povolal v té době nejslavnějšího architekta, tvůrce nového francouzského zahradního slohu, André Le Nôtra (Le Nostra – 1613–1700), jehož snad nejlepší dílo král obdivoval ve Vaux. Charakteristickým rysem jeho tvorby je uplatnění vody ve formě nejrůznějších bazénů a fontán, především ale jako dlouhá zrcadla kanálů. Ty vždy podtrhují kompozici a jsou jednotným prvkem soustavy alejí a průseků, křížových a paprscitých dispozic, vymezujících mezi sebou uzavřené celky lesíků „bosketů“ s určitou tematickou náplní. Paprsky alejí směřují vždy k závěru „point de vue“ – obelisku, skulptuře, fontáně, gloriety apod. V bezprostředním okolí zámku, jeho zahradního průčelí, je vždy parter, pravidelně členěný cestami, živými ploty, obrubami a především „výšivkami“ broderiemi z květin, tvarovaných rostlin nebo barevných písků. To vše jsou zásady zahradního stylu „francouzská zahrada“, který je v této podobě uplatňován v celé Evropě kontinentální i ostrovní. V tomto duchu posléze Le Nôtre navrhuje i členění sídel a má mnoho následovníků.

Vydejme se tedy na cestu po některých králem Slunce oblíbených zahradách, komponovaných ve většině případů Le Nôtrem. Jsou u zámků a paláců. Král i tvůrce byli na ně hrdí.

16

Detail kolonády | 7

Král Slunce v dobovém zobrazení | 2

Ornamenty parteru před oranžérií | 3

Ludvík XIV. (5. 9. 1638 – 1. 9. 1715) | 4

Záhony květin v okolí zámku | 5
září sluncem

Le Nôtreův návrh | 6
na zahradu Palais-Royal (fragment)

Versailles

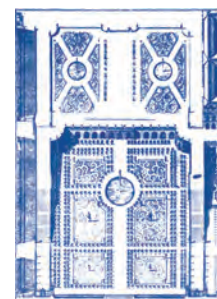
Když byl pozván Ludvík XIV. svým ministrem financí Nicolasem Fouquetem na slavnostní otevření zahrad zámku Vaux-le-Vicomte, byl na jedné straně uchvácen, na druhé pak zděšen. Jak je možné, že tento jeho „podřízený“ vlastní takový objekt v podobě dosud nevídané, a on, král Francie a Slunce, má jen několik málo zanedbaných, zarostlých a oprýskaných staveb. To byl podnět, aby něco podnikl. Nechává Fouqueta uvěznit za nařčení z finančních podvodů, jeho zámek, zahradu se sochami a jinými uměleckými díly rozprodává v dražbě. Zjišťuje, kdo je „stvořitelem“ tohoto unikátu, a rozhoduje se k činu. Nikdy mu nepřiřostla k srdci Paříž, chtěl mít svůj dvůr jinde. Vzpomíná si na malý lovecký zámeček svého otce Ludvíka XIII. nedaleko na západním předměstí Paříže. Povolává významné architekty, malíře a ostatní umělce a pověřuje je vybudováním důstojného, reprezentačního sídla nejen pro krále, ale pro celý dvůr, dvořany, řemeslníky, pekaře, zahradníky a všechny ostatní. Buduje vlastní správní město. Architekt Louis Le Vau přestavuje zámek. Po jeho náhlé smrti v roce 1670 jmenuje král svým dvorním architektem Julese Hardouin-Mansarta. Ten pokračuje v díle Le Vaua a vnáší do objektu své nápady. Současně s přestavbou a rozšiřováním zámku povolává král André Le Nôtre, tvůrce zahrad ve Vaux, a zadává mu úkol: vybudovat zahradu, důstojnou krále Slunce. A sám mu radí a klade otázky, stížen slavomamem (obdobně jako při založení Petrohradu Petr Veliký), nehledí na vynaložené prostředky. Je za to kritizován strážcem financí Jean-Baptiste Colbertem, ale odpovídá mu: „Vím, že sedláci a obecný lid žijí v bídě. Musí se však uskrovnit, neboť vše, co činíme, děláme pro slávu Francie.“

Zahrada byla navržena pro odpočinek a reprezentaci dvorského života v letech 1667–1688. Je v ní možno odvodit charakteristické rysy z interiéru – Galerie, Cabine, Appartement, Tapis, Buffet, Broderie. Klesá v terasách upraveného terénu od zámku (který nebyl nikdy

13

12 *dobře navržen jako celistvý objekt, působí spíše svou hmotností než architektonickou hodnotou) pravouhle členěnými poli, vybihajícími v dlouhé aleje a lesní průseky. Uzavřené lesíky (boskety) mají svou vnitřní náplň, a teprve procházíme-li celým dílem, se s nimi seznamujeme; poskytují totiž „lidské“ měřítko, kdežto celek je ohromující a návštěvník se v něm cítí bezmezně ztracen. Tak je ovšem nutno chápat a posuzovat všechna Le Nôtreova díla. O rozsahu úprav svědčí například to, že v roce 1685 nechal tvůrce přivést z lesů Forêt de Lyon na tři milióny kusů sazenic habrů a použil takřka dva milióny květináčů s rostlinami. Zámek i zahrada byly vyzdobeny sochami Charlese Le Bruna s mytologickou tematikou, inspirovanou italskými díly, především mistrů Giambologna a Berniniho. Nejvyšší terasa u zahradního průčelí zámku je pojednána jako vodní parter s broderiemi ornamentálních záhonů květin, s fontánami uprostřed (Parterre du Midi). Na jih od zámku, ve snížené části, je oranžerie s exotickými rostlinami, které se do ní na zimu přemísťují. Na opačné straně (Parterre du Nord) klesá terén od „Pyramidy“ k „Dračí fontáně“ a za dvěma boskety končí u „Neptunovy fontány“. Hlavní zámecká a zahradní osa, směřující od východu k západu, pokračuje na další terasu s „Latoninou fontánou“ na Parterre Tapis Vert. Tento průhled směřuje k „Apollónově fontáně“, ukončující velký trávnický koberec. Vytvořil ji Jean-Baptiste Tuby. Odtud se otvírá pohled na „Velký křížový kanál“, jehož rozloha je 23 ha, délka 1670 m a šířka 62 m. Byl vybudován v letech 1667–1671 v mokřadním terénu. Má tvar kříže. Zhruba v první třetině vybihají z hlavní osy dvě ramena – severní „Malý kanál“, směřující k zámečku Velký Trianon, malý to palác, postavený z růžového mramoru podle návrhu Mansarta v letech 1685–1686 pro krále a madame de Maintenon. Zahrada je na broderiových obrazcích bohatě osázena květinami. Na něj navazuje „Malý Trianon“, který dal postavit Ludvík XV. v roce 1762. Později si ho oblíbila Marie Antoinetta, která zde měla*

15

19

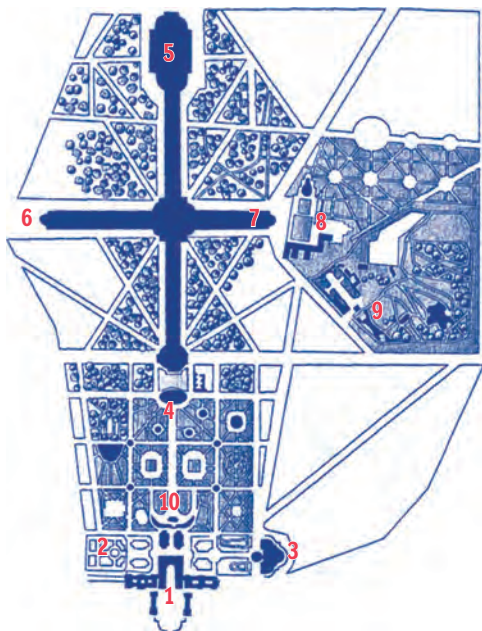
110

111

112

113

Zámecké partery 11

Vstup do parteru du Midi (jižní) 12

Parter du Midi (jižní) 13

Pohled na parter před oranžérií s bazénem Švýcarské gardy 14

André Le Nôtre (Le Nostre, 1613–1700), tvůrce versailleských zahrad 15

Parter před oranžérií v dobovém pojetí 16

Dračí fontána 17

Dětský ostrov 18

Latonina fontána a Tapis Vert 19

Jedna z menších fontán v blízkosti Latoniny 110

Bacchus 111

Amfiteátr 112

Celková situace parku a zahrad ve Versailles 113

11 zámek, 21 oranžerie, 31 Neptunova fontána, 41 Apollónova fontána, 51 Velký kanál, 61 menażerie, 71 Malý kanál, 81 Velký Trianon, 91 Malý Trianon, 101 Latonina fontána

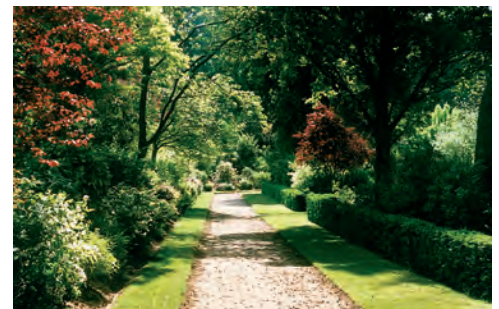

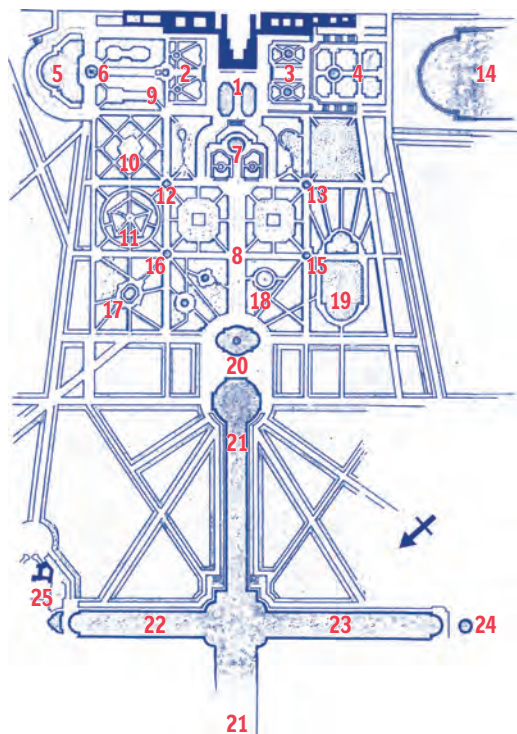
14

14 svůj statek – Hameau s domky, napodobující venkovské slohy a s chovem domácích zvířat. K jihu směřuje rameno kanálu k menažérii, zoologické zahradě s pavilónem rovněž od Mansarta z roku 1698.

V postranních lesících najdeme mnoho zajímavého. Je zde „Královská zahrada“ se zrcadlovým bazénem, „Kolonáda“ – mramorové sloupoví podle návrhu Mansarta z roku 1685, „Botanická zahrada“ s exotickými dřevinami a květinami, „Antický amfiteátr“ a mnoho fontán a vodních prvků.

Versailleský soubor měl však i své kritiky. Saint-Simon jej po smrti Ludvíka XIV. popsal jako „pochmurný a holý“. Stejně nemilosrdný byl i Voltaire. Zámek je sice na podzim a v zimě nehostinný, ale otužilý král zde pořádal, k nelibosti dvořanů, zábavy v každém ročním období pod širým nebem. K tomu vlastně zahrady vytvořil. Po jejich vybudování požádal Ludvík Le Nôtre, aby vypracoval návrh na úpravu celého městečka pro potřeby dvora a slávy země. S pracemi se započalo v roce 1688, ale po smrti Ludvíka XIV. roku 1715 dvůr opouští Versailles a stěhuje se do Paříže. Bydlí zde sice mladý Ludvík XV. a také Ludvík XVI. s Marií Antoinettou, ale jsou nuceni zámek opustit a odjet do Paříže, kde končí v roce 1793 pod gilotinou. Ludvík Filip roku 1833 upravuje zámek na muzeum a podobným účelům slouží dodnes.

| 18

| 19

| 20

| 21

| 22

| 23

| 24

Apollónova fontána, v pozadí Velký kanál | 14

Dřívější podoba menažerie (zoologické zahrady) | 15

Botanická sbírka | 16

Platanová alej | 17

Hlavní prvky versailleských zahrad | 18

1| parter s bazény, 2| severní parter, 3| střední parter, 4| oranžerie, 5| Neptunova fontána, 6| Dračí fontána, 7| Latonina fontána, 8| Tapis Vert, 9| Pyramida, 10| Dětský ostrov, 11| Hvězda, 12| Céres, 13| Bacchus, 14| bazén Švýcarské gardy, 15| Saturn, 16| Flóra, 17| bazén s obeliskem, 18| kolonáda, 19| královská zahrada s fontánami, 20| Apollónova fontána, 21| Velký kanál 22| Malý kanál, 23| rameno menažerie, 24| menažerie, 25| Velký Trianon

Kolonáda | 19

Fontány ozvláštňují zahrady na mnoha místech | 20

Aleje stromů v bosketech | 21

Belveder u malého jezera Petit Trianon | 22

Arboretum | 23

Pohled na zámek a město Versailles od Apollónovy fontány na dobové rytině | 24